

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

КШЕВЕЦЬКИЙ Володимир Сергійович

УДК 821.161.1-1+821.161.2-1].091

**ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТОНІКИ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ
ВАЛЕРІЯ БРЮСОВА ТА МИКОЛИ ВОРОНОГО
(порівняльно-типологічний аспект)**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі слов'янської філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

ВОЛКОВИНСЬКИЙ Олександр Сергійович,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
доцент кафедри слов'янської філології.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

НЯМЦУ Анатолій Євгенович,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри слов'янської філології та порівняльного
літературознавства;

кандидат філологічних наук, доцент

КУДЛЕЙ Олена Петрівна,

Хмельницький національний університет, доцент кафедри перекладу.

Захист відбудеться 20 листопада 2009 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 по захисту кандидатських дисертацій при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано 17 жовтня 2009 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

М. Б. Лановик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Поетична спадщина багатьох українських символістів досі ще не зібрана або подана недостатньо. Насамперед це стосується творчості Миколи Вороного (1871 – 1938) – зачинателя, лідера та теоретика символізму, роль якого в розвитку національної поезії співставна з роллю, яку в російській літературі відіграв Валерій Брюсов (1873 – 1924). І В. Брюсов, і М. Вороной утвердились як талановиті поети, громадські діячі, зачинателі символізму в національних літературах. Літературна діяльність митців, їхня активна позиція в громадському й мистецькому житті початку ХХ ст., а також широкий інтерес до їхньої творчої спадщини з боку літературознавців доводять справедливість відведення чільних місць В. Брюсову та М. Вороному в еволюції російського та українського символізму.

Незважаючи на появу останнім часом досліджень, що торкаються проблеми віршової майстерності В. Брюсова та М. Вороного, можемо констатувати факт відсутності праць, в яких об'єктом та предметом вивчення були б різноманітні прояви архітектонічної організації поетичних творів цих митців. Якщо ж дослідники почасти й зважаються на окреслення окремих елементів архітектоніки поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного, то таким працям бракує детальних співставлень та порівнянь із аналогічними явищами іншої національної літератури, іншого митця художнього слова, загальним версифікаційним процесом розвитку. Звідси, наукові розвідки, пов'язані з компаративним дослідженням метричних та строфічних особливостей поетичних творів чільників різних національних гілок символізму, наразі є надто **актуальними** не лише для українського літературознавства.

Детальний порівняльно-типологічний аналіз архітектоніки поетичних творів В. Брюсова і М. Вороного уможливує також перспективу якісно нового дослідження поезики українського та російського символізму.

Потреба глибокого розгляду віршової техніки символізму в контексті народження і становлення нової парадигми історії не лише української, а й російської літератури як вагомих складових світового словесного мистецтва, є на сьогодні надзвичайно **актуальною**.

Такий аналіз зараджуватиме з'ясуванню загальних типологічних та історико-літературних засад, що були домінуючими в період розквіту символізму, літературу якого можна вважати унікальним об'єктом наукового аналізу. Результати дослідження визначать можливість розширення уявлень про взаємозв'язки української літератури початку ХХ ст. у контексті світової літератури. Порівняльно-типологічний опис поетичної спадщини В. Брюсова й М. Вороного відповідатиме завданням, які свого часу визначив румунський компаративіст А. Діма: «Предметом порівняльного вивчення можуть бути різноманітні форми поезії, проблеми строфіки, метрики,

ритму і рими. Дослідження сонета, газелі, ронделя або глоси були лише частковими, порівнювалися лише окремі характерні зразки, а також типи строфи»¹. Потреби систематизованих порівняльно-типологічних зіставлень і до цього часу не отримали повного наукового висвітлення. Ідейно-змістова невичерпаність символістської поезії, багатство її метричного і строфічного потенціалу забезпечують широкі можливості для евристичного та проблемного вивчення поезії українського й російського символізму через знакові постаті В. Брюсова та М. Вороного.

У наш час звернення до теорії та практики символізму є сталим і постійним як в Україні, так і за її межами. Детально й ґрунтовно аналізуються теорія та практика символізму в монографіях О. В. Єрмилової, М. М. Ільницького, Л. О. Колобаєвої, І. Г. Мінералової, М. Неврлого, А. Ханзен-Льове, С. І. Хороба, Д. І. Чижевського та ін. Визначенню місця символізму в ідейно-художній системі модернізму присвячено роботи Т. І. Гундорової, О. В. Карсолової, О. В. Леденьова, М. В. Моклиці, С. Д. Павличко та ін. З'явилися наукові праці, що вирізняються узагальнюючим характером, автори яких розглядають різноманітні аспекти функціонування символізму у російській культурі на межі XIX-XX ст.² та прояви символізму в різних видах мистецтва³. В українському літературознавстві проблеми теорії та практики символізму фактично стають предметом цілісних та системних досліджень лише протягом останнього десятиріччя (роботи Н. В. Авраменко, Н. В. Беляєвої, Г. Д. Вервеса, П. А. Ляшкевича, В. Ф. Погребенника, Г. М. Черниш, І. В. Чернової та ін.). Серед актуальних завдань, пов'язаних із вивченням символізму взагалі, й українського символізму зокрема, дослідники літератури відзначають наступні: обґрунтоване визначення часових меж функціонування символізму та головних стадій його розвитку, порівняння маніфестів символістів з конкретною художньою практикою, висвітлення діяльності провідних письменників-символістів, проведення паралелей між творчістю символістів зі східноєвропейських теренів та виразниками західноєвропейського символізму. Погоджуючись із важливістю та необхідністю вирішення окреслених завдань, додамо, що також потребує наукових досліджень порівняльно-типологічне зіставлення метрики та строфіки російського й українського символізму, зокрема поетичної спадщини В. Брюсова та М. Вороного.

Важливе методологічне значення для порівняльно-типологічного вивчення специфіки архітектонічної організації поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного мають праці М. М. Бахтіна, С. Н. Бройтмана, І. В. Качуровського, І. В. Козлика, Н. В. Костенко,

¹ Дима А. Принципы сравнительного литературоведения / Александр Дима ; [пер. с румын. М. В. Фридмана]. – М. : Прогресс, 1977. – С. 120.

² Див.: Пайман А. История русского символизма / Аврил Пайман ; [пер. с англ. В.В. Исакович]. – М. : Республика, 2000. – 415 с.

³ Энциклопедия символизма. Живопись, графика и скульптура. Литература. Музыка ; [Пер. с фр. Кассу Ж. и др]. – М. : Республика, 1998. – 430 с.

О. В. Мірошнікової, В. І. Тюпи та ін. В основі порівняльно-типологічного аналізу поезії В. Брюсова та М. Вороного в обраному аспекті лежить теза М. М. Бахтіна: «Естетична індивідуальність є суто архітектонічна форма самого естетичного об'єкта»⁴. Розгляд саме під кутом зору архітектонічних особливостей поетичних творів чільників російського та українського символізму дозволяє зрозуміти в глибинну естетичну сутність досліджуваних явищ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика кандидатської дисертації перебуває в руслі комплексної науково-дослідницької теми «Поетика і типологія жанрів», детальне опрацювання якої передбачено тематичними планами наукової роботи кафедр зарубіжної літератури та слов'янської філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Основний зміст дисертаційної роботи відповідає навчальним планам і навчальним програмам Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що передбачають порівняльно-типологічне вивчення української та світової літератури. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 2 від 2 березня 2006 р.).

Мета і завдання дослідження.

Мета дисертаційного дослідження – визначення через порівняльно-типологічний аналіз домінантних архітектонічних особливостей поетичних творів В. Брюсова й М. Вороного; встановлення закономірного характеру набуття типологічних рис і диференційних ознак, завдяки яким архітектонічна організація поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного сприймається як частка загальної спадщини світового мистецтва слова й одночасно як унікально-авторські його прояви.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– здійснити функціональний аналіз різноманітних складових художньої цілісності в системній єдності й під кутом зору взаємодії форм традиції і новаторства у контексті основних тенденцій розвитку російського й українського вірша ХХ ст.;

– систематизувати й узагальнити зіставлення специфіки художньо-практичного втілення основних положень теорії символізму в поетичних творах В. Брюсова і М. Вороного, та взагалі в поезії російського й українського символізму;

– чітко окреслити корпус фактично-ілюстративного матеріалу та виявити його функціонально-домінуючі форми;

– репрезентувати діахронію метричних і строфічних форм на тлі загального розвитку поетичного мистецтва доби символізму;

– проаналізувати шляхи взаємодії віршових формант зі змістовно-семантичним

⁴ Бахтин М. М. Архитектоника поступка / Бахтин М. // Социологические исследования. – 1986. – № 2. – С. 169.

наповненням поетичних творів;

– продемонструвати основні напрямки версифікаційних пошуків В. Брюсова і М. Вороного на прикладах із метричного та строфічного репертуарів обох митців;

Ї простежити типологічні відповідності метрики і строфіки представників російського й українського символізму в аспекті архітекtonіки поетичного твору;

– визначити диференційні ознаки архітекtonічної організації поетичних творів В. Брюсова і М. Вороного;

– встановити місце та значення поетичної творчості В. Брюсова і М. Вороного у процесі розвитку й оновлення вірша російського та українського символізму.

Дисертація виконана з позицій порівняльно-типологічного і системного підходів до предмета дослідження, присвячена компаративному вивченню метрики і строфіки поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного як частини загальної художньої системи.

Об'єктом дослідження є оригінальна поезія В. Брюсова й М. Вороного – поетів, які відігравали в національних літературах подібну і вагому роль фундаторів та лідерів символізму.

Предметом дослідження є виявлення системних диференційних ознак на рівні архітекtonіки поетичного тексту, що мають спільний, особливий та окремо-індивідуальний характер. Порівнюється схоже й відмінне в архітекtonіці поетичних творів В. Брюсова і М. Вороного.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження стали праці відомих філологів, теоретиків вірша: Б. І. Бунчука, К. Д. Вишневського, М. Л. Гаспарова, М. М. Гіршмана, В. М. Жирмунського, І. В. Качуровського, І. В. Козлика, Н. В. Костенко, Ю. І. Мінералова, Г. К. Сидоренко, Е. С. Соловей, Б. В. Томашевського, О. І. Федотова, В. Є. Холшевникова та ін. Для досягнення поставленої мети і виконання окреслених завдань кандидатської роботи, для зіставлення архітекtonіки поетичних творів представників українського й російського символізму найперше використовувались порівняльно-типологічний і формальний методи. Своєрідність метричної та строфічної побудови творів з'ясувалась із активним залученням структурного і семіотичного методів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження визначається такими запропонованими рішеннями:

– вперше в українському літературознавстві системно й концептуально вивчається типологія спільного, особливого, індивідуального в архітекtonіці поетичного твору;

– вперше в порівняльно-типологічному аспекті зіставляються метрика і строфіка поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного;

– нетрадиційним є й сам підхід до вивчення архітекtonічних особливостей поетичних

творів В. Брюсова і М. Вороного, за яким свідчення та докази спільних і диференційних ознак ґрунтуються на тісних зв'язках з семантичним навантаженням різноманітних елементів віршування;

– сучасну конкретизацію отримують теоретико-методологічні засади типологічного порівняння поезії російського й українського символізму в контексті загальних особливостей архітекτονіки поетичного твору;

– детальний аналіз архітектонічних особливостей поетичних творів В. Брюсова і М. Вороного дозволив зробити суттєві уточнення і зауваження щодо жанрової специфіки окремих ліричних жанрів (сонет, тріолет), а також їхніх індивідуально-авторських модифікацій.

Наукова новизна дисертації зумовлена повнотою матеріалу, включенням текстів, що раніше не досліджувалися в контексті порівняльного вивчення архітекτονіки поетичного тексту, а також структурно-семантичним підходом до їхнього аналізу. Головну увагу в роботі зосереджено не стільки на констатації фактів, скільки на експресивно-змістових функціях та експресивних можливостях віршових елементів. До того ж у полі наукового інтересу постійною залишається взаємодія складових елементів архітекτονіки поетичних творів різних рівнів її організації.

Практичне значення одержаних результатів. Наукове використання результатів дослідження пов'язане з можливістю подальшого вивчення теорії та художньої практики українського і російського символізму, з метою побудови загальної та цілісної схеми розвитку версифікації в ХХ ст., для написання наукових праць із українського та російського віршування, при складанні довідників з метрики та строфіки українських і російських поетів. Матеріали дисертаційного дослідження є вдячним матеріалом при підготовці лекційних, практичних, лабораторних занять зі вступу до літературознавства і теорії літератури, при читанні відповідних спецкурсів та спецсеінарів з порівняльного літературознавства та віршознавства. Окремі положення дисертаційного дослідження можуть використовуватися при написанні курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт з філології. У дисертації висвітлюються проблеми, що є дотичними до філософських та культурологічних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорена та рекомендована до захисту на спільному засіданні кафедри зарубіжної літератури, кафедри історії української літератури і компаративістики та кафедри слов'янської філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 3 від 28 жовтня 2008 року). Основні положення дисертації та результати дослідження оприлюднювалися на XVI Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» ім. проф. Сергія Бураго (Київ, 2007); на Всеукраїнських наукових конференціях «Літературна герменевтика та рецептивна теорія у сучасному науковому контексті» (Чернівці, 2006), «Криза теорії» (Чернівці, 2007), «Мультикультурні аспекти сучасного

літературознавчого дискурсу» (Чернівці, 2008); на міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики» (Кам'янець-Подільський, 2007); на щорічних звітних наукових конференціях викладачів і аспірантів Кам'янець-Подільського державного університету (2005 р., 2006 р., 2007 р., 2008 р., 2009 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження здійснено дев'ять публікацій, які вміщені у збірниках наукових праць. Шість публікацій видруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що нараховує 172 найменування. Повний обсяг дисертації – 184 сторінки, з них 164 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету й основні завдання, визначено авторів, твори яких є об'єктом аналізу. Стисло та лаконічно окреслюються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, методи дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дисертації.

Перший розділ – **«Теоретико-методологічні засади дослідження архітектонічних особливостей поетичних творів Валерія Брюсова та Миколи Вороного»** – складає теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи. Поезія В. Брюсова та М. Вороного, суттєво збагативши європейську літературу ХХ століття, заслуговує на увагу і глибокий компаративний аналіз. Незважаючи на те, що символізм в українській літературі з'явився пізніше, засвоївши вже усталені риси європейського напрямку, припускаємо, порівняльне вивчення творчості представників слов'янських літератур дозволить якнайкраще виявити новаторський характер творів і художній метод В. Брюсова та М. Вороного, адже дослідження діалогів між національними літературами підкреслює самобутність кожної з них, висвітлює рівень їхніх художньо-естетичних і художньо-філософських досягнень.

У розробці віршової поетики митців намітилося декілька напрямів. По-перше, ідейно-стилістичний, який виявив еволюцію художньо-естетичних поглядів поетів, відобразив їхні соціально-філософські уподобання (дослідження Н. В. Авраменко, О. І. Білецького, Н. С. Бурлакова, Г. Д. Вервеса, Г. І. Дербеньова, М. М. Ільницького, О. О. Казеєвої, Л. А. Колобасвої, П. М. Кочеткова, Г. М. Лісної, Т. В. Михайлової, В. А. Папушиної, А. Х. Сатретдиної, С. А. Хангуляна та ін.). Очевидним залишається факт, що поетичні світи М. Вороного та В. Брюсова не були абсолютно оригінальним явищем європейської літератури, адже значний вплив на художній метод поетів, як відомо, мала поетична творчість французьких і бельгійських символістів, зокрема Ш. Бодлера, П. Верлена, С. Малларме, А. Рембо, Е. Верхарна.

У центрі уваги представників другого підходу – співвідношення теорії та практики у творчості поетів. Відправною точкою цього аспекту вивчення стала теза про те, що численні маніфести раннях символістів, як правило, не були до кінця підкріплені практикою. Цей висновок підтверджується і через аналіз брюсовської версифікації. Як зазначав М. Л. Гаспаров⁵, у Брюсова було два періоди, коли вірш був головною або однією з головних сфер його експериментів. Перший – короткий, кінець 1890-х років. Другий – довгий, приблизно 1914 – 1920 рр. В інші періоди для нього найважливішим завданням був стиль, а не вірш. Учений, зіставляючи поетичну техніку найвидатніших представників російського символізму, звертає увагу на те, що вивчення архітекtonіки поетичних творів, зокрема метричних особливостей, є лакуною літературознавчої науки.

Не менш важливим виявився аналіз теорії та практики вірша В. Брюсова в роботах К. С. Герасимова, Ю. В. Тарангула та ін.

В українському літературознавстві серед досліджень такого плану виокремлюються праці В. В. Бачинської, Т. І. Гундорової, В. В. Колкутіної, С. В. Ленської, О. І. Олійник, Л. О. Ставицької, О. С. Ткаченка та ін. Так, В. В. Колкутіна⁶ доходить висновку: оскільки М. Вороной часто об'єднує свої різні за періодом написання твори в цикли, їхню літературно-естетичну платформу, тому потрібно їх розглядати перш за все у функціонально-поетичному зв'язку, тобто крізь призму архітекtonіки та символістичної забарвленості.

Насамкінець, третій напрямок у вивченні поезики В. Брюсова і М. Вороного займається описом метричного та строфічного репертуару лірики митців. Копіткому опису метричних особливостей поезії В. Брюсова присвячені дослідження П. О. Руднева⁷ та М. Л. Гаспарова⁸. Спроби аналізу метрики М. Вороного на загальному тлі українського віршування спостерігаємо в роботах Н. В. Костенко⁹. Український літературознавець О. В. Гонюк¹⁰, аналізуючи літературний процес межі століть, також відзначає особливий ріст культури українського віршування, що проходить шлях від народнопісенних ритмів до вільного й білого віршів Як і російська, українська поезія того часу тяжіє до синтезу мистецтв. Учені звертають увагу на те, що філософія краси та

⁵ Див.: Гаспаров М. Л. Брюсов-стиховед и Брюсов-стихотворец (1910-1920-е годы) / Гаспаров М. Л. // Гаспаров М. Л. Избранные труды. – М. : Языки русской культуры, 1997.

Т. III. О стихе. – 1997. – С. 401.

⁶ Див.: Колкутіна В. В. Архітекtonіка поетичних циклів Миколи Вороного / Колкутіна Вікторія Вікторівна. – О. : Астропринт, 1998. – 100 с.

⁷ Руднев П. А. Метрический репертуар В. Брюсова / Руднев П. А. // Брюсовские чтения 1971 года. – Ереван : Айастан, 1973. – С. 309-352.

⁸ Гаспаров М. Л. Очерк истории русского стиха : Метрика, ритмика, рифма, строфика / Гаспаров Михаил Леонович. – М. : Наука, 1984. – 319 с.

⁹ Костенко Н. В. Українське віршування ХХ ст.: Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. / Костенко Наталя Василівна. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 287 с.

¹⁰ Гонюк О. В. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст. : Навч. посіб / Гонюк Олександр Валерійович. – Д. : РВВ ДНУ, 2001. – 96 с.

культ символістського мистецтва були нерозривно пов'язані з культурою вірша, особливо – з його ритмічною та звуковою культурою¹¹. Серед митців срібного віку особливо В. Брюсов та М. Вороний зробили значний внесок у розвиток символічного навантаження віршової форми, тобто архітекtonіки, в російській та українській літературах відповідно.

Отже, наукове вивчення поезики В. Брюсова та М. Вороного досягло чималих результатів у першій половині ХХ ст., але у наступні десятиліття цей розвиток був дещо зупинений. Як наслідок окремі поетичні книги митців жодного разу не були предметом системного аналізу.

Рівень сучасного вітчизняного літературознавства вимагає інтенсивного продовження порівняльно-типологічних досліджень особливостей архітекtonіки поетичних творів представників українського символізму з метою визначення місця української літератури в системі світового мистецтва слова. Систематична робота з вирішення важливих проблем порівняльного літературознавства дозволить удосконалити методіку типологічного вивчення української та світової літератури. Така робота наблизить сучасну компаративістику до вирішення її головних завдань – встановлення закономірностей міжлітературного розвитку та визначення чинників, що формують специфіку національної літератури.

У *другому розділі* – **«Метрико-ритмічна структура поезій Валерія Брюсова та Миколи Вороного»** – здійснюється типологічне порівняння метрики в поезії українського та російського поетів. Предметом вивчення в цьому розділі дисертаційної роботи є система віршових розмірів оригінальної поезії В. Брюсова та М. Вороного. Всього вивчено та описано 1195 творів (29718 віршів) російського поета та 179 творів (4616 віршів) представника українського символізму. Поза увагою залишилась перекладна спадщина митців, яка, на нашу думку, потребує окремої спеціальної роботи. Окрім створення загальної картини метричних форм, що використовувалися В. Брюсовим та М. Вороним, ми намагалися простежити та описати зміни у творчій еволюції поетів, порівнюючи ці зміни із загальними тенденціями розвитку російської та української поезії доби символізму.

Розгляд особливостей метрико-ритмічної структури поезій В. Брюсова та М. Вороного розпочинається *підрозділом 2.1.* – **«Поліметричні композиції»**. Беручи до уваги методіку, свого часу запропоновану П. О. Рудневим¹², весь матеріал дослідження з точки зору його метричної специфіки поділяється нами на два основних метрико-композиційні типи – монометричні (Мк) та поліметричні (Пк) композиції. Поліметрична композиція – це своєрідна художня структура поетичного твору, що поєднує в собі різні віршові метри. Виокремлення Пк в окрему систему є

¹¹ Див.: Русская литература XX века : Школы, направления, методы творческой работы. Учебник для студентов высших учебных заведений / В. Н. Альфонсов, В. Е. Васильев, А. А. Кобринский и др.; Под ред. С. И. Тиминой. – СПб., – М. : Высшая школа, 2002. – 586 с.

¹² Руднев П. А. Из истории метрического репертуара русских поэтов XIX – нач. XX века / П. А. Руднев // Теория стиха. – Л. : Наука, 1968. – С. 107-144.

доцільним насамперед тому, що такі віршові форми, з'являючись у російській та українській поезії ще у XVIII ст., стали, часом зазнаючи певних модифікацій, характерною ознакою віршованого стилю поетів перших десятиліть ХХ ст. Монометричні композиції займають у метричному репертуарі В. Брюсова та М. Вороного першочергове місце, поліметричні – другорядне. Помітний ріст віршового показника в Пк у В. Брюсова пояснюється тим, що серед поліметричних творів російського поета вагоме місце займають поеми (8 творів, 2163 вірші). Серед творів малої форми Пк спостерігаємо лише в 23 творах, що в сумі дають 978 віршів. У М. Вороного цей показник залишається відносно стабільним, оскільки Пк, в основному, репрезентовані ліричними творами невеликого обсягу (15 творів, 670 віршів).

У *підрозділі 2.2.* – **«Монометричні композиції: система та підсистеми метрів»** (підпункти 2.2.1. «Рівнестопові метри», 2.2.2. «Нерівнестопові метри») – увесь матеріал поділяється відповідно до його метричної специфіки на дві основні групи: 1) силабо-тонічні метри, що репрезентують класичну форму вірша, та 2) некласичні метри (Нкл). Очевидну перевагу і В. Брюсов, і М. Вороний віддавали силабо-тоніці. Якщо взяти до уваги всі аналізовані нами тексти В. Брюсова, то на долю хорейчних розмірів припадає 20,6% поезій, що складає 18% від загальної кількості віршів; на долю ямба – 45% та 45,7% відповідно; на долю трьохстопових розмірів – 18,6% творів та 13,9% віршів. У метричній системі М. Вороного ямб також відіграє головну, хоча не настільки пануючу, як у В. Брюсова, роль. Ямбом написано 63 твори (37,7%), що складають у сумі 1518 віршів (32,9%). Спостерігається явна тенденція до росту віршового коефіцієнта хорей в метриці М. Вороного: 40 (23,9%) поезій та 1342 (29,1%) віршів. Дактиль, амфібрахій та анапест у метричній системі українського поета дають більший відсоток у порівнянні з представником російського символізму – 46 (27,6%) та 1021 (22,3%) відповідно.

Аналіз метричної системи російського та українського поетів у *підрозділі 2.3.* – **«Некласичні метри»** – дозволяє зробити висновок про різну частку некласичних метрів у творчому доробку митців. У В. Брюсова цей показник складає 13%, при чому панівне місце тут посідає дольник (24,3%), далі – логед (12,2), тактовик (7,8), акцентний вірш (5,7). Система некласичних метрів М. Вороного дає іншу картину. В українського поета-символіста зовсім не представлені дольник, тактовик та акцентний вірш, натомість знаходимо три твори (2%), які можна віднести до поезії райошного типу. Для порівняння – у В. Брюсова райошник не є вживаним метром, частка його складає близько 3%.

Основним об'єктом вивчення у *третьому розділі* – **«Строфічний репертуар лірики Валерія Брюсова та Миколи Вороного»** – є строфа. Статистичні підрахунки дозволяють стверджувати, що поетичне мислення і В. Брюсова, і М. Вороного було переважно строфічним.

У *підрозділі 3.1.* – **«Астрофічний вірш»** – головну увагу зосереджено на строфічно

неврегульованих творах митців. Із 1195 текстів речника російського символізму лише 74 твори (6,2%) є графічно не поділеними на строфи. Серед астрофічних творів В. Брюсова, що мають достатньо чітку та регульовану структуру, проте за своїм об'ємом перевищують верхню строфічну межу, виділяються поеми «Последний день», «Город женщин», а також ліричні твори «Чудовища», «Фонарики», «Тайна деда» та ін. У відсотковому показнику майже аналогічні показники дає строфіка М. Вороного – 6,6%, що складає 11 із 167 поезій автора. Проте серед них – найбільші за обсягом твори митця («Балада моря», «Срібний сон», «Мишача сварка», «Fiat!..», «Іванові Франкові», «Ода до поетів»), завдяки чому віршовий показник є досить високим (12%), де на долю астрофічної поезії припадає 555 віршів. Для порівняння, аналогічний віршовий показник астрофічних творів В. Брюсова складає 6,6%. Проте строго організовані великі форми віршових творів складають основну частину астрофічних текстів російського поета. Зважаючи на це, стверджуємо про тяжіння астрофічного вірша В. Брюсова та М. Вороного до середніх та великих за обсягом ліро-епічних жанрів поезії.

Виділяючи в *підрозділі 3.2.* – **«Типи строфічної композиції. Група однострофічних текстів»** – різні типи строфічної організації текстів, керуємось усталеною класифікацією¹³, відповідно до якої строфи поділяються на: 1) однострофічні та полістрофічні; 2) рівнострофічні та нерівнострофічні; 3) тверді архітектонічні форми. Схильність В. Брюсова та М. Вороного до поезії баладного типу, в якій домінуючим є сюжетний розвиток від зав'язки до розв'язки, за своєю природою унеможлиблювала широке використання коротких однострофічних текстів – їхня доля складає 12,8% та 10,2% у доробках російського та українського поетів відповідно. У підрахунку за віршами відсоток однострофічних творів Вороного є ще меншим (3,9%) та підкреслює нашу попередню думку щодо епізації ліричних сюжетів обох авторів. Звичайно, структурі однострофічних творів найкраще відповідав жанр поетичних замальовок, експромту, пародії та епіграми. Останні – найбільше поширені у творчому доробку митців.

Беручи до уваги тверді архітектонічні форми, 81,1% віршових текстів В. Брюсова та 83,3% віршових текстів М. Вороного складають полістрофічну групу, серед яких переважають рівнострофічні твори (63,4% і 74,9% відповідно). Нерівнострофічні твори, що постають об'єктом дослідження в *підрозділі 3.3.* – **«Полістрофічна нерівнострофічна група»**, – у свою чергу, поділяються на 1) рівновіршеві, що відрізняються між собою або віршовим розміром, або римуванням, або чергуванням клаузул, 2) нерівновіршеві, строфи в яких містять у своєму складі різну кількість віршів. Останні належать до власне полістрофічних творів. Використання рівнострофічних форм було для В. Брюсова та М. Вороного майже правилом. Цікавим для дослідника є звернення поетів до нерівнострофічних схем побудови полістрофічних творів. Частка

¹³ Качуровський І. Строфіка : Підручник для студентів філологічного факультету вищого навчального закладу / Ігор Васильович Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 168 с.

таких текстів у творчих доробках В. Брюсова та М. Вороного – 17,7% та 8,4% відповідно. У російського митця до групи нерівнострофічних форм переважно належать великі за обсягом ліро-епічні твори, хоча серед них зустрічаються і власне ліричні поезії. Сюди зараховуємо поеми В. Брюсова «Аганат», «Белые клавиши», «Париж», «Мир», «Во храме Бэла», «Исполненное обещание», «Замкнутые», «Слава толпе», думи «L'ennui de vivre...», «Habbet illa in alvo», поезії «Туманные ночи», «Прохлада утренней весны...», «Коляда», «Детская», «Дедал и Икар» та ін. У М. Вороного групу нерівнострофічних творів складають поезії «Контрасти», «Скрипонька», «Привид», «I. Requiem acternam», «II. Dies irae» тощо.

Більшість поетичних творів В. Брюсова та М. Вороного є полістрофічними рівнострофічними структурами, переважно – катрени, за якими в порядку зменшення маємо: у російського поета І восьмивірші, шестивірші, п'ятивірші, двовірші, семивірші, тривірші, дванадцятивірші, чотирнадцятивірші, одновірші та дев'ятивірші; в українського поета – шестивірші, п'ятивірші, восьмивірші, двовірші, тривірші, семивірші, десятивірші і дев'ятивірші. Опису цих строф у творчому доробку російського та українського поетів-символістів присвячено **підрозділ 3.4. – «Полістрофічні рівнострофічні моделі В. Брюсова та М. Вороного в функціональному аспекті».**

У **підрозділі 3.5. – «Тверді архітектонічні форми»** – наголошується на тому, що В. Брюсов та М. Вороний знали і вивчали європейську поезію. Беручи до уваги пильне ставлення обох поетів до проблем організації віршового мовлення взагалі, не важко припустити, що строфи, канонізовані в Середні віки та епоху Відродження, були ними добре вивчені. У репертуарі В. Брюсова знаходимо сонети, октави, сициліани, терцини, ронделі, тріолети, хоку, пантум. Майже всі вони не вирізняються метричною оригінальністю, оскільки традиційність строфічної форми зумовлювала вибір традиційного метра. Канонічні строфи М. Вороного, в порівнянні з твердими архітектонічними формами В. Брюсова, не є настільки різноманітними, оскільки сициліана, терцина, ронсарова строфа та зразки східного віршування є відсутніми. Проте звернення поета до твердих архітектонічних форм свідчило про прагнення до експериментів з українським словом та розширення репертуару традиційних поетичних жанрів національної літератури, тяжіння до кращих європейських і світових зразків. Помітною також є непостійність, нетрадиційність метричної основи в канонізованих строфах М. Вороного, що свідчить про пошуки українського поета-символіста.

У **висновках** узагальнено результати дослідження, з'ясовано основні типологічні подібності та відмінності архітектоніки поезії В. Брюсова і М. Вороного.

Системне й концептуальне вивчення типології спільного, особливого, індивідуального в метриці та строфіці митців конкретизується подібним і відмінним в архітектоніці поетичної

спадщини В. Брюсова та М. Вороного.

Функціонально-статистичний аналіз метрики В. Брюсова й М. Вороного виявив, що вони були поетами із яскраво вираженими новаторськими прагненнями, проте без епатуючих крайнощів. У питанні традиції та новаторства обидва метри намагалися зберегти ідеальну рівновагу. На тлі всезагального заперечення традиційних форм і В. Брюсов, і М. Вороний залишалися «аристократами» вірша, водночас сприймаючи насамперед естетично перспективні новаторські віяння епохи.

Підводячи загальний підсумок завдяки статистичному аналізу метрики російського поета, стверджуємо, що В. Брюсов використав 161 спосіб метро-ритмічної організації вірша. Коефіцієнт метричного різноманіття, що представлений процентним співвідношенням кількості моделей (161) та кількості текстів (1195), складає 13,4%. У М. Вороного такий показник є ще вищим, що частково зумовлено кількісно невеликим, у порівнянні з російським митцем, доробком. Співвідношення кількості метричних моделей (79) до загальної кількості аналізованих текстів (167) українського поета-символіста складає 47,3%. Зрозуміло, високий показник метричного різноманіття не може бути однозначною підставою для оцінки якісних показників творів, проте він достатньо переконливо визначає один із основних векторів мистецьких зусиль обох поетів, нерозривно пов'язаних із технічною стороною проблеми віршування.

Найвагомішу частину метричного репертуару В. Брюсова і М. Вороного складають класичні рівностопники монометричних поезій. Поліметрія у спадщині обох поетів займає переважно периферійне місце, залишаючись сферою експериментів, більш характерною для раннього періоду творчості митців. У відсотковому еквіваленті частка Пк у М. Вороного є значно вищою, аніж аналогічний показник поезії В. Брюсова (якщо не брати до уваги абсолютні числа і не зважати на кількісну перевагу текстів саме російського поета). Найбільш своєрідними й архітектонічно довершеними варто вважати поліметричні твори В. Брюсова «Медея», «Смерть Александра», «Слава толпе», М. Вороного «Тіні», «Fiat!», «1925» тощо.

Архітектонічне оздоблення поезії символістів постає дієвим гарантом ефективного, а почасти – й ефектного, втілення ідейно-тематичного змісту. У своїй структурі лірика містить різні комбінації двоскладових та трьохскладових метрів, експериментуючи з якими митці досягли додаткової емоційної та смислової виразності. У цілому ж, із точки зору метричної композиції текстів вірш В. Брюсова та М. Вороного репрезентує переважно монометрію, в рамках якої формальні пошуки були дійсно широкими, успішними і художньо витонченими.

Співвідношення ямба, хорєя, трьохскладовиків та Нкл виглядає в поетичних творах В. Брюсова як 45 : 20,6 : 18,6 : 13,2, у М. Вороного – 37,7 : 23,9 : 26,7 : 1,7. Повіршово силаботонічні розміри В. Брюсова та М. Вороного займають 88,3% та 98,6% відповідно. Віршова система

В. Брюсова, завдяки вагомій перевазі двоскладових розмірів (особливо ямба, зокрема Я4) відзначається тяжінням до версифікаційних систем поетів другої половини XIX ст., зокрема беззаперечним є вплив Ф. Тютчева. У М. Вороного, навпаки, простежується високий відсоток трьохскладових розмірів, що є нетрадиційним на тлі українського віршування епохи модернізму. Проте цей показник демонструє зв'язок українського митця з поетами-попередниками.

Ще однією характерною та спільною для обох письменників рисою версифікаційної системи є низька частка вжитку коротких розмірів. І В. Брюсов, і М. Вороний надавали перевагу середнім та почасти довгим віршам у вираженні своєї поетичної думки, залишаючи більше простору для різноманітних ритмічних та синтаксичних варіацій. Довгий вірш якнайкраще поєднувався із його романтичним тяжінням до високого стилю ліричної балади та елегії. У цих жанрових формах обидва поети досягли відчутних успіхів. Функціональні елементи метрики, строфіки, ритміки поетичних творів не є випадковими чи нейтральними до змісту й активно слугують реалізації ідейного задуму митців у кожному конкретному втіленні.

Майже кожна поезія В. Брюсова та М. Вороного за своїм архітектонічним малюнком є індивідуальною, що пояснюється бажанням автора зберегти унікальну метричну форму з її додатковою експресією за одним твором. Поети свідомо не бажали її дублювати і стандартизувати, зберігаючи унікальність знайденого метричного малюнку.

Постійна робота над метричною різноманітністю, в основі якої було прагнення перебороти стереотипи у сприйнятті віршових розмірів, стала одним із тих принципів, якого В. Брюсов та М. Вороний дотримувалися впродовж усього творчого шляху. Про це свідчить метрика їхніх книг та циклів, де неможливо виокремити лише один абсолютно домінуючий розмір. Можна лише говорити про відносно стійку основу метричного репертуару. Так, у В. Брюсова на цю роль претендують ямбічні розміри, у М. Вороного ї ямбо-хореїчні.

Діахронічний розподіл матеріалу також говорить про новаторський рух у царині віршової форми. Досягнувши в силабо-тонічному віршуванні очевидної майстерності, В. Брюсов – активніше, М. Вороний – із певною обережністю, розпочинають розробку неklasичних віршових розмірів. Головні досягнення В. Брюсова в розвитку Нкл пов'язані, перш за все, з опануванням дольника, який після зусиль речника російського символізму стає загальноновизнаним метром у національному віршуванні. Зусилля М. Вороного були сконцентровані на розбудові тонічного, народного віршування, здобутки якого представлені поезією райошного типу.

У цілому, еволюція метричних форм В. Брюсова та М. Вороного тісно пов'язана із загальними тенденціями розвитку європейського вірша першої чверті XX ст. – поети залишалися відкритими і динамічними до сприйняття новітніх тенденцій в організації віршованого мовлення.

Виваженість архітектоніки поетичних творів на всіх рівнях стала прикметною ознакою

їдиостилів В. Брюсова та М. Вороного. Незважаючи на різноманіття та динамічні зміни метричного репертуару, вірш В. Брюсова та М. Вороного, насамперед, характеризується чіткістю ритмічної впорядкованості та посиленням архітектонічної семантики, що вирізняло поетів серед попередників, сучасників та наступної генерації митців.

Поезія В. Брюсова та М. Вороного є переважно строфічною та характеризується великим архітектонічним різноманіттям форм. Лише близько 7% відносяться до графічно не поділених на строфи текстів у обох митців. У повній відповідності до загальної тенденції астрофічний вірш тяжіє до ліро-епічних форм поезії.

Полістрофічні форми приваблювали поетів меншою мірою, хоча ці форми зовсім не можна назвати «периферійними», адже кожного разу зміна кількості віршів у строфі виконує функцію своєрідного строфічного курсиву.

Тривірші, п'ятивірші, шестивірші, семивірші та восьмивірші не були для В. Брюсова та М. Вороного «звичними» та стилістично «нейтральними» строфічними формами (на відміну від двовіршів та чотиривіршів), а тому звернення до них завжди мотивоване на змістовому рівні. Основна група строф – це прості архітектонічні форми – чотиривірші перехресного римування, що тяжіють до смисло-синтаксичної автономності, монолітності та ритмічного «загострення» кінця строфи. Вони становлять домінанту строфічного репертуару В. Брюсова та М. Вороного.

Беручи до уваги те, що лідери російського та українського символізму надавали особливої ваги питанням архітектоніки вірша, природнім виглядає інтерес до строф, канонізованих поезією Середніх віків та доби Відродження. У репертуарі В. Брюсова знаходимо зразки сонетів, терцин, октав, тріолетів, ронделів, ронсарової строфи, строф східного походження. Строфічний репертуар М. Вороного є порівняно вужчим, репрезентований переважно сонетними творами, октавами, тріолетами та ронделями. Пошуки поетів у царині твердих архітектонічних форм були спрямовані на розширення художніх можливостей канонізованих форм та розкриття нових тем. Ядром цих пошуків виступала виважена та стійка орієнтація В. Брюсова та М. Вороного на традиції західноєвропейської генези.

Архітектонічні особливості ліричних творів В. Брюсова і М. Вороного являють собою тісне сплетіння традиції та новаторства. Тяжіння лідерів російського й українського символізму до версифікаційних пошуків стає основою поетичного мислення сучасних і наступних поколінь.

Детальний аналіз архітектонічних особливостей поезії В. Брюсова та М. Вороного може породжувати нові наукові розвідки. Типологічні порівняння метрики та строфіки поетичних творів інших авторів у різних національних літературах визначатимуть прерогативи подальших перспективних досліджень спеціального, уточнюючого й узагальнюючого характеру.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДБИТО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Основні публікації:

1. Кшевецький В. С. Архітектоніка елегій В. Брюсова і М. Вороного в діахронному та синхронному аспектах / Кшевецький Володимир Сергійович // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Філологічні науки. Випуск 14. Т. 1 / [редкол. : Гетьманець М. Ф., Іванова Л. О., Кеба О. В., Кудрявцев М. Г., Маркітантов Ю. О. (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – С. 145-156.

2. Кшевецький В. С. Архітектонічні та семантичні особливості шестистопового ямбу в сонетах В. Брюсова і М. Вороного / Кшевецький Володимир Сергійович // Питання літературознавства : Науковий збірник / [редкол. : Червінська О. В. (гол. ред.), Рихло П. В., Затонський Д. В., Гундорова Т. І., Наливайко Д. С. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 75. – С. 40-48.

3. Кшевецький В. С. Архітектоніка балад В. Брюсова «У моря» і М. Вороного «Козацька балада» : строфічна і метрична семантика / Кшевецький Володимир Сергійович // Мова і культура. (Науковий журнал) / [редкол. : Бураго Д. С. (гол. ред.), Алексєєв П. П., Багмут А. Й., Бріцин В. М., Булаховська Ю. Л.]. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10. – Т. IV (104). – С. 246-251.

4. Кшевецький В. С. Архітектоніка полістрофічних нерівнострофічних творів Валерія Брюсова та Миколи Вороного / Кшевецький Володимир Сергійович // Питання літературознавства : Науковий збірник / [редкол. : Червінська О. В. (гол. ред.), Рихло П. В., Затонський Д. В., Гундорова Т. І., Наливайко Д. С. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2009. – Вип. 77. – С. 79-88.

5. Кшевецький В. С. Діахронія неklasичних форм вірша В. Я. Брюсова та М. К. Вороного / Кшевецький Володимир Сергійович // Наукові записки. Серія : Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука / [редкол. : Ткачук М. (відп. ред.), Гром'як Р., Глотов О., Куца О., Веретюк О. та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, 2009. – Вип. 26. – С. 207-219.

6. Кшевецький В. С. Рівностопові метри як основа монометричних композицій у поезії Валерія Брюсова та Миколи Вороного / Кшевецький Володимир Сергійович // Славістичні записки. Серія : Літературознавство. – Випуск № 5 (9) / [редкол. : Біловус Л. І., Веретюк О. М., Гавришак І. І., Глотов О. Л. (гол. ред.), Зівако В. І.]. – Тернопіль : Видавництво ПВНЗ ТЕІПО «Castrum Spinosum», 2009. – С. 66-74.

Додаткові публікації:

7. Кшевецький В. С. Архітектоніка елегій М. Вороного / Кшевецький Володимир Сергійович // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету :

Збірник за підсумками роботи звітної наукової конференції викладачів та аспірантів. – Випуск 5. В 3-х томах / [редкол. : Завальнюк О. М. (голова), Кеба О. В., Ткачук П. Є. (наук. ред.), Атаманчук П. С., Баженов Л. В. та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. – Т. 2. – С. 177-179.

8. Кшевецький В. С. Особливості архітектоники циклу «Елегии» В. Брюсова / Кшевецький Володимир Сергійович // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів та аспірантів. – Випуск 6. В 3-х томах / [редкол. : Завальнюк О. М. (голова), Кеба О. В. (наук. ред.), Атаманчук П. С., Баженов Л. В., Бесарабчук Г. В. та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2007. – Т. 2. – С. 108-109.

9. Кшевецький В.С. Поетична спадщина В. Брюсова та М. Вороного як об'єкт компаративного дослідження / Кшевецький Володимир Сергійович // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів, присвяченої 90-річчю Кам'янець-подільського національного університету. – Випуск 7. У 5-ти томах / [редкол. : Завальнюк О. М. (голова), Кеба О. В. (наук. ред.), Абрамович С. Д., Атаманчук П. С., Баженов Л. В. та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. – Т. 3. – С. 18-19.

АНОТАЦІЯ

Кшевецький В. С. Особливості архітектоники поетичних творів Валерія Брюсова та Миколи Вороного (порівняльно-типологічний аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009.

У дисертації здійснюється типологічний аналіз архітектонічних особливостей поетичних творів Валерія Брюсова та Миколи Вороного. Узагальнено та систематизовано інформацію про версифікації російського і українського поетів-символістів. Зіставляється поезія В. Брюсова та М. Вороного в аспекті архітектоники поетичного тексту. Докладно проаналізовано метричні та строфічні особливості їхньої спадщини. Розглядаються особливості архітектоники поетичних творів та специфіка взаємодії форми та ідейного змісту в творчості В. Брюсова та М. Вороного.

Найвагомішу частину метричного репертуару В. Брюсова і М. Вороного складають класичні рівностопники монометричних композицій. Поліметрія в доробку обох поетів займає переважно периферійне місце, залишаючись сферою експериментів, більш характерною для

раннього періоду творчості митців. У цілому ж, з точки зору метричної композиції текстів вірш В. Брюсова та М. Вороного репрезентує переважно монометрію, в рамках якої формальні пошуки були дійсно широкими, успішними та художньо витонченими.

Поезія В. Брюсова та М. Вороного є переважно строфічною та характеризується великим архітектонічним різноманіттям форм. Лише близько 7% складають долю графічно не поділених на строфи текстів у обох митців. У повній відповідності до загальної тенденції астрофічний вірш тяжіє до ліро-епічних форм поезії.

Беручи до уваги те, що поети-символісти надавали особливої ваги питанням архітектоніки вірша, природним виглядає інтерес митців до строф, канонізованих поезією Середніх віків та доби Відродження. Пошуки поетів у царині твердих архітектонічних форм були спрямовані на розширення художніх можливостей канонізованих форм та розкриття нових тем.

Архітектонічні особливості ліричних творів В. Брюсова і М. Вороного являють собою тісне сплетіння традиції та новаторства. Тяжіння лідерів російського й українського символізму до версифікаційних пошуків стає основою поетичного мислення сучасних і наступних поколінь.

Ключові слова: архітектоніка, символізм, символ, метр, розмір, строфа, тверда архітектонічна форма.

АННОТАЦІЯ

Кшевецкий В. С. Особенности архитектуры поэтических произведений Валерия Брюсова и Микола Вороного (сравнительно-типологический аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

В диссертации осуществляется типологический анализ особенностей архитектуры поэтических произведений В. Брюсова и М. Вороного.

Сделано обобщение и систематизацию имеющейся информации о версификационных поисках российского и украинского поэтов-символистов. Сопоставляется поэзия В. Брюсова и М. Вороного в аспекте архитектуры поэтического произведения. обстоятельно проанализированы метрические и строфические особенности их наследия. Рассматриваются особенности архитектуры поэтических произведений и специфика взаимодействия формы и идейного содержания в поэтическом творчестве В. Брюсова и М. Вороного.

Функционально-статистический анализ метрики В. Брюсова и М. Вороного показывает, что они были поэтами с ярко выраженными новаторскими стремлениями, однако без эпатурирующих

крайностей. В вопросе традиции и новаторства оба поэта пытались сберечь идеальное равновесие. На фоне всеобщего отрицания традиционных форм и В. Брюсов, и М. Вороной оставались «аристократами» стихотворения, в то же время воспринимая новаторские веяния эпохи.

Большую часть метрического репертуара В. Брюсова и М. Вороного составляют классические равносложники монометрических произведений. Полиметрия в творческом наследии обоих поэтов занимает преимущественно периферийное место, оставаясь сферой экспериментов, более характерной для раннего периода творчества. В процентном эквиваленте часть полиметрических композиций у М. Вороного является значительно высшей, чем аналогичный показатель В. Брюсова. Архитектоника произведений поэтов-символистов выступает дополнительным средством донесения идейного содержания. В своей структуре лирика содержит разные комбинации двусложных и трехсложных метров, экспериментируя с которыми поэты достигли дополнительной эмоциональной и смысловой выразительности. В целом же, с точки зрения метрической композиции текстов стихотворения В. Брюсова и М. Вороного представляет преимущественно монометрию, в рамках которой формальные поиски были действительно широкими и успешными.

Почти каждая поэзия В. Брюсова и М. Вороного своим архитектурным рисунком является индивидуальной, что объясняется желанием авторов сберечь уникальную метрическую форму с ее дополнительной экспрессией за одним произведением. Поэты сознательно не желали ее копировать, сохраняя индивидуальность единожды найденного метрического рисунку.

Поэзия В. Брюсова и М. Вороного преимущественно строфическая и характеризуется большим многообразием форм. Лишь около 7% составляют часть графически не выделенных на строфы текстов у обоих поэтов. В полном соответствии с общей тенденцией строфический тип стихотворения тяготеет к большим лиро-эпическим формам поэзии.

Полистрофические формы привлекали художников слова меньшей мерой, хотя эти формы нельзя назвать «периферийными», ведь каждый раз изменение количества стихотворений в строфе выполняет функцию своеобразного строфического курсива.

Принимая во внимание то, что лидеры русского и украинского символизма обращали особенное внимание на архитектуру стихотворения, вполне природно выглядит интересом к строфам, канонизированным поэзией Средних веков и Возрождения. В репертуаре В. Брюсова находим образцы сонетов, терцин, октав, триолетов, ронделей, ронсаровой строфы, строф восточного происхождения. Строфический репертуар М. Вороного сравнительно меньше, представлен преимущественно сонетными произведениями, октавами, триолетами и ронделями. Поиски поэтов в области твердых архитектурных форм были направлены на расширение художественных возможностей канонизированных форм и раскрытие новых тем.

Архитектонические особенности лирических произведений В. Брюсова и М. Вороного представляют собой тесное сплетение традиции и новаторства. Тяжение лидеров российского и украинского символизма к версификационным поискам становится основой поэтического мышления современных и последующих поколений.

Ключевые слова: архитектоника, символизм, символ, метр, размер, строфа, твердая архитектурная форма.

SUMMARY

Kshevetskyi V. Features of architectonics of poetry by Valeryi Bryusov and Mykola Voronyi (comparative-typological aspect). – Manuscript.

Dissertation for the Degree of the Candidate of Philology in the speciality 10.01.05 – Comparative Literary Studies. – The Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. – Ternopil, 2009.

The dissertation deals with the typological analysis of architectonic features of poetry by Valeryi Bryusov and Mykola Voronyi. Generalization and systematization of the present information about versifications of Russian and Ukrainian poets-symbolists have been done. Bryusov's and Voronyi's poetry is compared in the aspect of its architectonics. The features of their metrical and strophic heritage have been deeply analyzed. The features of architectonics of the poetry and specific of co-operation of manner and ideological matter have been examined in the poetic thought of Bryusov and Voronyi.

The most part of metric repertoire of Bryusov and Voronyi make classical monometrical structures. Polymetrical forms take mainly peripheral place in creative explorations, remaining the sphere of experiments, more characteristic for the early period of creative work. As a whole, Bryusov's and Voronyi's poetry mainly represents monometrical forms within the frameworks of which formal searches were really wide and successful.

Bryusov's and Voronyi's poetry is mainly strophic and is characterized with great variety of forms. Astrophic texts make only 7%. It bents for lyrical epic forms of poetry according to general literary tendency.

Taking into consideration that the leaders of Russian and Ukrainian symbolism paid main attention to architectonics, their interest to the stanzas, canonized by poetry of the Middle Ages and the Renaissance was quite natural. Searches of poets in the sphere of canonic architectonic forms were aimed on expansion of art possibilities of the canonized forms and developing of new themes.

Architectonic features of lyrics of Bryusov and Voronyi represent a close interlacement of tradition and innovation. Tendencies of the leaders of Russian and Ukrainian symbolism to versification searches became a basis of poetic thinking of modern and subsequent generations.

Keywords: architectonics, symbolism, symbol, metre, strophe, canonical architectonic form.